

ande än vad som är fallen för Sverige och Finland. Rydeberg uppmanar till fler och mer djupgående studier kring långsiktiga trender samt fler komparativa studier över olika tidsepoker gällande svenskt och nordiskt säkerhets- och utrikespolitiskt arbete.

Stockholms universitet

SUSANNE BERGHOFER

Emma Rosengren, *Förnuft, känsla och kärnvapen: Svensk nedrustningspolitik ur ett feministiskt perspektiv* (Stockholm: Santéus förlag 2021). 77 s.

Med tanke på att den offentliga debatten om kärnvapen har slagit till med full kraft det senaste året är det välkommet med forskning som visar hur kärnvapen tidigare har debatterats. Emma Rosengren, doktor i internationella relationer vid Stockholms universitet, menar att långlivade föreställningar om manlighet och kvinnlighet har styrt argumentationer och ageranden när kärnvapen har diskuterats av bland andra socialdemokratiska kvinnoförbundet och Försvarsmakten. I *Förnuft, känsla och kärnvapen*, som bygger på Rosengrens doktorsavhandling *Gendering nuclear disarmament: Identity and disarmament in Sweden during the Cold War* (2020), analyseras kärnvapendebatten och nedrustningspolicyns framväxt i Sverige under åren 1954–1968. Att Sverige är avgränsningen motiveras med den feministiska utrikespolitik som har tagit form här under senare år och med Sveriges historiska roll i internationell nedrustningspolitik.

Mot den fonden skrivs en historia om genus, sexualitet och nationen. Den breda empirin – organisationsprotokoll, kampanjmaterial, medieinlägg, korrespondens, personliga anteckningar och riksdagsdebatter – läses med den teoretiska grunden "feministisk nyfikenhet" som inte minst belyser hur beskydd och försvar är genuskodat. Fokus ligger vid hur maskuliniteter och femininiteter kom till uttryck i debatten, samt hur genus, sexualitet och nation samspelade i processen för en nedrustningspolicy. Teoribygget är omfattande. Utgångsläget är att genus är sociala konstruktioner, en maktordning och ett symboliskt system. Genus kopplas till maktordningarna sexualitet och etnicitet, med exemplet att överordnade män förväntas beskydda kvinnorna i nationen. Vidare förklaras policy samspela med identitet, där det senare har en legitimerande och social roll i argumentationer om utrikespolitik. Här ryms postkolonial teori om väst mot öst, och även i antagandet att kroppar och känslor är meningsskapande finns postkoloniala perspektiv med exemplet att nationen kan symboliseras med en kvinnokropp som hotas av en penetrerande fiende. Ur starka känslor som rädsla och skam drivs

män till att skydda den sårbara kvinnokroppen genom inte minst heterosexuella kärnfamiljsnormer, vilka präglar militär praktik.

Analysen, som följer en röd tråd, har de lockande kapitelrubrikerna "Rädslans gissel", "Fredens väktare" och "Återföreningen av nationen". I det första kapitlet analyseras argumentationslinjerna i debatten och hur de konstruerade föreställningar om genus, nation och sexualitet. Känslo temat, med rädsla i spetsen, tillskrivs en huvudroll. Teoretiskt är nästa kapitel, om den nationella identitetens roll i policyskapande och i svensk fredlig självbild, starkare. Tankeväckande resultat presenteras framför allt i den tredje undersökande delen som är fokuserad mot hur genus, nation och sexualitet återskapades i nedrustningspolitiken, där Rosengren visar på teknikens roll i den nationella självbilden. Den bilden blottar en maskulin och historisk västerländskt orienterad identitet: utvecklad, modern, kompetent, rationell.

I övrigt är epilogen en stor förtjänst där Rosengren går vidare med en fallstudie av samtiden. I epilogen analyseras hur utrikesminister Margot Wallström under kärnvapendebatten år 2017 framställdes som känslöstyrkt orationell. Rosengrens grepp är fruktbart för här framträder hur misogyn argument om känslöstyrda naiva kvinnor och rationella män, som uttrycktes under 1950-talet, blossade upp på nytt under 2010-talet. Långlivade tankemönster om manlighet och kvinnlighet visar sig ha politisk kraft vid tillfällena när kärnvapen debatterats, och Rosengren övertygar om att genus är betydande när säkerhetspolitik står på agendan.

Men hur maskuliniteter och femininiteter samspekar är en komplex historia. Den genuskodade kärnvapenkonflikten – det maskuliniserade att bruka våld och det feminiserade att vårda – hotade att splittra nationen. Hotet avvärdades dock av att förespråkare och motståndare till kärnvapen enades om en internationell nedrustningspolicy, och i tvärs med tidigare forskning visar sig nedrustningsprocessen inte som feminiserad. I Sverige anknöt båda sidor till en nationell självbild om fredlig neutralitet och heterosexuella ideal om beskydd. Där framträder ett maskuliniserat och rationellt nationellt jag.

Under perioden förekom även att kärnvapenmotståndare, likt förespråkarna, tog avstånd från feminiserad känslöstyrkhet. I Rosengrens resultat visar sig genusteori från sin bästa sida: att kvinnor och kärnvapenmotståndare inte givet ska förstås som feminina lika lite som att män och kärnvapenförespråkare ska förstås som maskulina. En sådan nyansering är i linje med aktuell fredsforskning.

De flera teoretiska ingångarna bidrar sålunda till nyansering samtidigt som grundläggande genusteori bekräftas. Men de flera byggstenarna i ramverket gör att analysen inte alltid når botten. Av begripliga skäl fungerade känslan rädsla som en enande kraft i debatten, och på vilka olika sätt rädsla hade politisk kraft när kärnvapenanvändning debatterades kunde ha fått

djupare bearbetning genom att mer explicit aktivera det postkoloniala perspektivet om tid, ansvar och plats. I empirin finns uttalanden bland debattörer från flera håll om att ta ansvar för att skydda framtida generationer från ett stort hot mot mänskligheten, det vill säga den exceptionellt kraftfulla tekniken i kärnvapen och de långsiktiga humanitära konsekvenserna av att använda dem (s. 24, 26). Det framgår att i frågan om kärnvapen tillskrevs moral olika innebörder utifrån om i första hand nationalstaten eller mänskligheten (s. 29, 31, 32) skulle skyddas från krig, och innebörderna i såväl moral som rationalitet hade kunnat förklaras mer genom att tydligare sätta de olika aktörernas historiesyner och politiska positioneringar i förhållande till varandra. Eftersom känslor har fokus, och att Rosengren i bokens sista mening återknyter till rädslans betydelse, vore det även glädjande att än djupare få förstå rädslans uttryck i relation till andra laddade känslor. Med detta sagt är boken på det stora hela välskriven och läsvärd.

Södertörns högskola

JENNY GUSTAFSSON

Martin Hultman, Ann-Sofie Kall & Jonas Anshelm, *Att ställa frågan – att våga omställning: Birgitta Hambraeus och Birgitta Dahl i den svenska energi- och miljöpolitiken 1971–1991* (Lund: Arkiv förlag 2021). 228 s.

Kärnkraften är en billig, säker och ren energiteknik som bör byggas ut för att främja välfärden, tillväxten och sysselsättningen – utan att förstöra miljön. Nej, kärnkraften är riskfylld och radioaktivt avfall saknar säkert slutförvar: framtidens melodi heter förnyelsebara energikällor och energihushållning.

Ovanstående hade kunnat vara ett referat från den intensiva energidebatt som briserade i dagspressen valsommaren 2022. Men argumenten härrör från ett halvt sekel tillbaka, då kärnkraften för första gången på allvar kom att diskuteras och ifrågasättas. Att svensk energi- och miljöpolitik till stor del präglas av en svindlande tröghet är en bland många insikter jag får när jag läser *Att ställa frågan – att våga omställning* av Martin Hultman, Ann-Sofie Kall och Jonas Anshelm.

I boken tecknas en nyanserad bild av en central del av svensk miljö- och energipolitisk historia, 1971–1991, genom att nära följa Birgitta Hambraeus (C) och Birgitta Dahls (S) energipolitiska ambitioner och arbetssätt under perioden – liksom hur dessa emottogs i den politiska samtiden.

Hambraeus och Dahl visar sig vara goda ciceroner: Hambraeus (C) var den första riksdagspolitikern i Sverige som 1972 ställde frågan om det var moraliskt försvarbart att producera ett ämne som under oöverskådlig tid måste